

bk. İndeks; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cüdfî), III, 120-121; İbnü'l-Adîm, *Zübde'tü'l-haleb*, II, bk. İndeks; *Urfa'lı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)* (nşr. ve trc. H. D. Andreasyan), Ankara 1962, tür.yer.; Ho-ca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârih*, İstanbul 1280, II, 299-323; Kâtîb Çelebi, *Cihannümâ*, s. 443 (570)-444 (571); Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), III, 91-97; J. B. Tavernier, *Les six voyages de Jean Baptiste Tavernier*, Paris 1679, I, 183; C. Niebuhr, *Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Ländern*, Copenhagen 1778, II, 407; L. Rauwolf, *Aigentliche Beschreibung der Raiss inn die Morgenländer*, Lauingen 1853 → (nşr. D. Henze), Graz 1971, s. 258-259; Helmuth von Moltke, *Türkiye Mektupları* (trc. Hayrullah Örs), İstanbul 1969, s. 163, 235-236; Gabriel, *Voyages*, s. 279; Fikret İşıltan, *Urfa Bölgesi Tarihi*, İstanbul 1960; Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, İstanbul 1969, s. 35-36 vd.; a.mlf. – Wolf-Dieter Hüttheroth, *Land an der Grenze*, İstanbul 1997, s. 23, 25, 28, 64; E. Honigsmann, *Bizans Devletinin Doğu Sınırı* (trc. Fikret İşıltan), İstanbul 1970, bk. İndeks; a.mlf. – [Nejat Göyünç], “Urfa”, *İA*, XIII, 50-57; a.mlf. – [C. E. Bosworth] – Suraiya Faroqi, “al-Ruhâ”, *El²* (Ing.), VIII, 589-593; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1971, s. 22; a.mlf., *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul 1973, s. 232; Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi: 1098'den 1118'e Kadar*, İstanbul 1974; a.e. (1118-1146), Ankara 1987; A. Birken, *Die Provinzen des Osmanischen Reiches*, Wiesbaden 1976, s. 193, 200; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I-III, bk. İndeks; A. Cihat Kürkçüoğlu, *Ruha'dan Urfa'ya: 1780-1980*, Ankara 1990, s. 4; a.mlf., *Müze Şehir ve Peygamberler Şehri Şanlıurfa*, Ankara 1997, fotoğraf 27-28; a.mlf., *İnançlar Diyan Şanlıurfa*, Ankara 2000, s. 64-68; İbrahim Yılmazçelik, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790-1840)*, Ankara 1995, s. 8, 111-112, 123-125; Müslüm Akalın, *Urfa'nın Kurtuluşuyla İlgili Belgeler*, Şanlıurfa 1997; J. B. Segal, *Edessa/Urfa: Kutsanmış Şehir* (trc. Ahmet Arslan), İstanbul 2002; Ali Öngül, *Urfa Tarihi: İslam Fethinden Osmanlı Hakimiyetine Kadar (639-1517)*, Manisa 2004; Ahmet Nezihi Turan, *XVI. Yüzyılda Ruha (Urfa) Sancağı*, Şanlıurfa 2005; Abdullah Ekinci, *Ortaçağ'da Urfa: Efsane, Tarih, İnanç, İlim ve Felsefe Kenti*, Ankara 2006; Hilmi Bayraktar, *Tanzimattan Cumhuriyete Urfa Sancağı (İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapı)*, Elazığ 2007; *Edessa'dan Urfa'ya* (ed. Mehmet Çelik), Ankara 2007, I-II; Salih Özbaran, “Antonio Tenreiro'nun Osmanlı Topraklarında Yaptığı Gezi Notları”, *TİD*, II (1984), s. 61; Mehmet Ali Ünal, “Diyarbakır Eyaletine Tâbi Sancakların İdarî Statüleri”, *Ziya Gökalp Dergisi*, sy. 44, Ankara 1986, s. 31-36; Erdoğan Merçil, “Selçukluların Anadolu'ya Gelişlerinden Haçlı Seferlerinin Başlangıcına Kadar Urfa'nın Durumu”, *TTK Belleteri*, LII/203 (1988), s. 461-474; İlhan Şahin, “Evliya Çelebinin Urfa Hakkında Verdiği Bilgilerin Arşiv Belgeleri Işığında Değerlendirilmesi”, *MÜTAD*, sy. 4 (1988), s. 293-298; Zeki Tekin, “Yavuz Sultan Selim Döneminde Urfa'nın İdari Taksimatı”, *Atatürk Üniversitesi Tarih Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy. 20, Erzurum 2002, s. 179-204; Mehmet Emin Üner, “XVII. Yüzyılda Osmanlı İskân Politikasının Bir Örneği: Urfa Yöresine Yerleştirilen Aşiretler”, *TDA*, sy. 159 (2005), s. 125-135.

AHMET NEZİHİ TURAN

Bugünkü Şanlıurfa. I. Dünya Savaşı'ndan sonra önce İngilizler'in, ardından Fransızlar'ın işgal ettiği, bu sırada önemli ölçüde hasar gören Urfa 20 Nisan 1924 tarihinde il merkezi yapıldı ve şehrin hızlı gelişmesi bundan sonra başladı. Cumhuriyet döneminin ilk nüfus sayımında (1927) nüfusu 30.000'i bulmuyor (29.918), kapladığı alan da tarihî çekirdek kesiminin dışına taşmıyordu.

Eski Urfa'nın topografyasında biri 570, diğeri 568 m. yüksekliğinde iki tepe ile onları ayıran ve içinden Daişan suyunun geçtiği deniz seviyesinden 520 m. yükseklikteki, boyun noktası dikkat çeker. Urfa bu iki tepe ve aralarındaki boyun üzerine kurulmuş şekliyle şehircilikte “semer tipi yerleşme” adıyla bilinen yerleşim tipinin ilginç bir örneğini oluşturur. 570 rakımlı tepe üzerinde kuruluşu tarihin çok eski dönemlerine kadar inen ve buraya peygamberler şehri ya da kutsanmış şehir unvanlarının verilmesine sebep olan Urfa Kalesi, onun kuzeyinde yer alan ve Tırfındıl adıyla bilinen tepe üzerinde ve yamaçlarıyla eteklerinde sivil mimari yönünden önem taşıyan Rastgeldi ve Yorgancı gibi eski dar sokaklar, tipik evler ve çeşitli dinî yapılar yer alır. Eski evlerin restore edilenlerinden bazıları ve şehrin ünlü çarşısı da bu tepenin güney yamaçları üzerindedir. Tepelerin arasındaki boyun noktasında sonradan havuz biçimine sokulan iki küçük göl bulunur. Şanlıurfa'nın âdetâ simgesi haline gelen bu iki havuzdan büyük olanına içindeki kutsal sayılan sazan balıkları sebebiyle Balıklıgöl veya Halilürrahman, bir kanalla ona bağlanan daha küçüğüne de Aynzelîha denilir. Halilürrahman'ın bir kenarında Rıdvâniye (Rızvâniye) Camii ve Külîyesi, diğer kenarında çınar, selvi ve söğüt ağaçlarının gölgesinden yararlanan turistik kafeterya ve lokantalar yer alır. Şehrin

turistik yerlerinden olan ünlü çarşısı da havuzlar civarından kuzeydeki Hâşimiye Meydanı'na kadar uzanır. Yörenin geleneksel yapısına uygun dükkân ve hanlardan oluşan çarşıda kısmen de olsa eski esnaf ve zanaat mensupları kendilerine ayrılmış bölümlerde etkinliklerini sürdürmektedir. Bu durum günümüzde de çarşının farklı kesimlerinin farklı adlarla tanınmasını sağlamıştır: Çulcu Pazarı, Kınacı Pazarı, Aktar Pazarı, İssotçular Pazarı (issot [ıssı ot] “acı biber”), Sipahi Pazarı, Nacar / Neccâr Pazarı, Bakırcılar Çarşısı, Kunduracılar caddesi gibi. Ancak bunlardan bazıları adlarını korumuş olsalar da fonksiyonlarını değiştirmişlerdir. Günümüzde Sipahi Pazarı adı verilen kesimde halıcıların yoğunlaştığı, Bakırcılar Çarşısı'nda eski bakırlardan çok modern mutfak gereçlerinin ve Kunduracılar caddesinde kunduradan ziyade çeşitli ticaret eşyasının satıldığı görülmektedir. Şanlıurfa Çarşısı'nın şöhreti ve bugün de devam eden canlılığı her şeyden önce Urfa'nın çeşitli yönlerden gelen tarihî ticaret yollarının düğümlendiği bir yerde bulunmasından kaynaklanır. Meselâ Habur sınır kapısından Türkiye'ye girerek Mardin-Viranşehir-Urfa-Birecik-Gaziantep üzerinden Adana'ya ulaşan yol bütün dönemlerinde olduğu gibi günümüzde de Şanlıurfa'nın ticarî önemini korumasında önem taşır. Bu yolun aynı zamanda İskenderun ve Mersin limanlarına bağlandığı düşünülürse şehrin ekonomik coğrafyasında taşıdığı değer daha da belirginleşir.

1950 yılına gelinceye kadar eski çekirdek kesiminin dışına pek taşmayan Şanlıurfa, kalenin eteklerinden başlayarak güney-kuzey doğrultusunda kabaca dikdörtgen biçiminde uzanıyordu ve o tarihte mahalle sayısı on yedi, nüfusu 38.685 idi. Uzun eksen yaklaşık 925 m. (Kale-Köprübaşı arası), kısa eksen yaklaşık 800 m. (Suruç

Balıklıgöl
(Halilürrahman)

yolu-Mahmutoğlu Kulesi arası) olan şehir, sadece doğudaki Beykapısı ile güneydoğudaki Harran Kapısı'nın ayakta kaldığı sur kalıntılarıyla sınırlanıyordu; mahallelerinin en eskileri de Göl, Camiikebir, Bıçakçı, Yâkubiye ve Pınarbaşı idi. Şehrin mahalle sayısının ve buna paralel olarak nüfusunun hızlı bir şekilde artmaya başlaması 1950'li yıllardan itibaren gerçekleşmiştir (1955 sayımında 48.296 nüfus). Surlar dışındaki ilk gelişme Karakoyun deresinin kuzeyinde, günümüzdeki Gaziantep-Mardin yolu ile dere arasında kalan alanda başlamış, bu kesimde yapılan vilâyet konağı, jandarma komutanlığı ve belediye gibi bazı yönetim binalarının çevresinde yeni bir merkez oluşmuş ve bu yeni merkezle Gümrük Hanı çevresinde toplanmış bulunan geleneksel merkez, aslında güney-kuzey doğrultulu tek bir cadde olmakla birlikte farklı kesimlerinde farklı adlar alan (güneyden kuzeye doğru Kunduracılar caddesi, Divanyolu caddesi, Sarayönü caddesi, Atatürk Bulvarı) eksenle birleştirilmiştir. 1956'da yapımı tamamlanan Birecik Köprüsü'nün hizmete girmesi şehrin çevresiyle bağlantı kurmasına ve daha hızlı gelişmesine yardımcı olmuş, bu ara-

da nüfusu da 1960 sayımında 59.863'e ulaşmıştır.

1960'lı yıllarda başlayan kuzeye doğru gelişme 1970'li yılların başlarında Gaziantep, Mardin ve Diyarbakır'dan gelen yolların kesiştiği Âbide Meydanı ile şehrin merkezini birleştiren Atatürk Bulvarı'nın yapımından sonra daha da hızlanmıştır. Bu kesimde özellikle Atatürk Bulvarı'nın batı tarafında içlerinde birbirini dik açıyla kesen yolların bulunduğu Bahçelievler, Sultan Fatih, Mimar Sinan gibi modern mahalleler oluşmaya başlamış, bu mahalleler ve bulvar üzerinde sayısı giderek artan çok katlı binalar şehrin bu kesimiyle geleneksel kesimi arasında çok farklı bir görünüm ortaya çıkarmıştır. Diyarbakır yolu ile Mardin yolu arasında kalan bölümde Esentepe, Ertuğrulgazi, Osmangazi, Hamidiye, Ulubatlı, Yeşildirek, Veyselkaranî ve Sırrın deresinin ötesindeki Karşıyaka mahallesi gibi yeni mahalleler kurulmuş, bu arada Sırrın köyü belediye sınırları içine alınarak mahalle haline getirilmiştir. Büyüme sadece kuzey yönünde olmamış, Akçakale yolu boyunca kurulan Eyyüpnebi, Hayatiharrani, Eyyüpkent mahalleleriyle güneye ve güneydoğuya, kalenin bulun-

duğu tepenin yamaçlarına kurulan Topdağı, Dedeosman, Haleplibahçe mahalleleriyle de güneybatıya doğru gerçekleşmiştir.

Şehrin genişlemesinde, çevrenin ziraî imkânlarını çoğaltarak ürünlerdeki çeşitliliği arttırıp burayı daha renkli bir alım satım merkezi haline getiren Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) büyük etkisi olmuş, aynı etki çevreden gelen göç akınına da hızlandırarak nüfusa her sayım döneminde gittikçe artan miktarların eklenmesini sağlamıştır. 1965'te 75.000'e yaklaşan nüfus 1970'te 100.654'e, 1975'te 132.934'e, 1980'de 147.488'e, 1985'te 194.969'a, 1990'da 276.528'e, 2000'de 385.588'e ve 2007'de 472.238'e çıkmıştır. 2007 yılındaki altmış yedi mahallede yaşayan bu nüfusla Güneydoğu Anadolu bölgesinin Gaziantep ve Diyarbakır'dan sonra üçüncü büyük şehri olan Şanlıurfa, Türkiye'nin on üçüncü büyük şehridir. Şehrin gelişmesinde 1970'li yıllarda başlayan sanayileşmenin de rolü büyüktür.

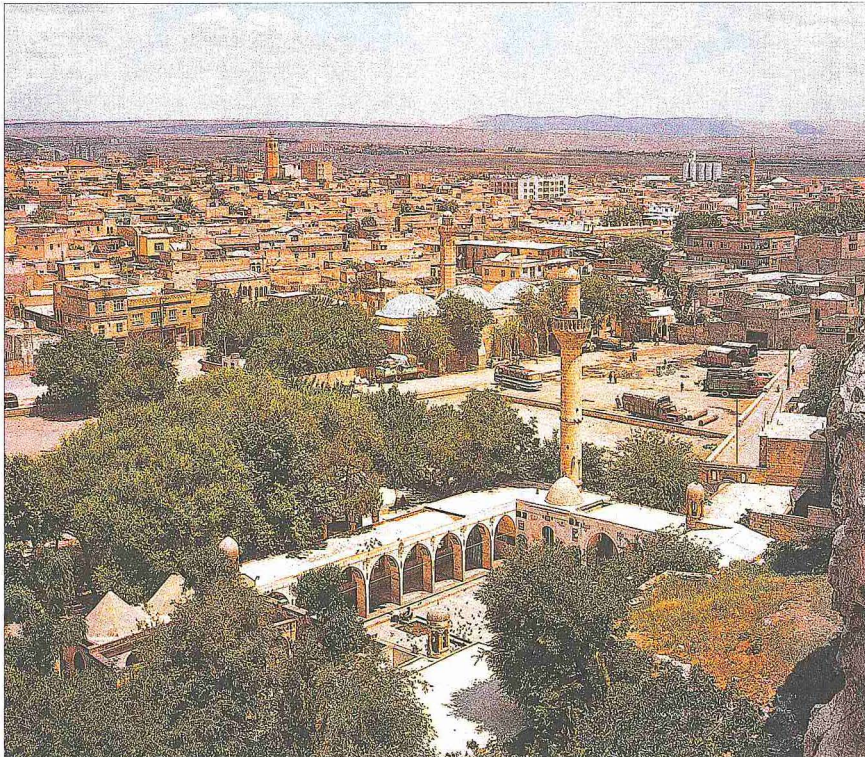
Hızlı nüfus artışının kaçınılmaz bir sonucu olan gecekondulaşma Şanlıurfa'da da görülmüş ve eski yerleşme alanını güney, batı ve güneybatıdan çevreleyen gecekondu kuşakları oluşmuştur. Ayrıca hızlı kentleşme geleneksel mimari eserleri olumsuz yönde etkilemiş, yenileşme birçok Anadolu şehrinde olduğu gibi burada da tarihî dokudan fedakârlıklar yapılarak gerçekleştirilmiştir. Meselâ Kale ile Karakoyun deresi arasında birbirine paralel uzanan Vali Fuatbey ve 12 Eylül caddeleri açılır ya da eski caddeler genişletilirken birçok geleneksel ev yıkılmıştır. Aynı şekilde Vali Fuatbey caddesine açılan sokaklardan bazıları orijinalliklerini yitirmiş durumdadır.

Şanlıurfa şehrinin merkezi olduğu Şanlıurfa ili Mardin, Diyarbakır, Adıyaman ve Gaziantep illeriyle komşudur. Suriye ile de Türkiye'nin güney sınırının bir kısmını oluşturur. Merkez ilçeden başka Akçakale, Birecik, Bozova, Ceylanpınar, Halfeti, Harran, Hilvan, Siverek, Suruç, Viranşehir adlı on ilçeye ayrılan, 18.765 km² genişliğindeki Şanlıurfa ilinin sınırları içinde 2007 sayımına göre 1.523.009 kişi yaşamaktaydı ve nüfus yoğunluğu 81 idi. Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait 2007 yılı istatistiklerine göre Şanlıurfa'da il ve ilçe merkezlerinde 315, kasabalarda 28 ve köylerde 1027 olmak üzere toplam 1370 cami bulunmaktadır. İl merkezindeki cami sayısı 170'tir.

BİBLİYOGRAFYA :

Metin Sözen, *Anadolu Kentleri*, İstanbul 1971, s. 248, 249, 251, 253; A. Cihat Kürkçuoğlu, *Müze Şehir ve Peygamberler Şehri Şanlıurfa*, Ankara 1997; Mustafa Ayataç, *Peygamberler Şehri*

Şanlıurfa'dan bir görünüşü

Urfa, İstanbul 1988; Mahmut Karakaş, *Şanlıurfa ve İlçelerinde Kitabeler*, Ankara 2001; Ahmet Mümtaz Maden, *Oliver'ye Göre Anadolu (Birecik, Şanlıurfa, Mardin, Nusaybin)* (yüksek lisans tezi, 2001), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 19-24; Metin Tuncel, "Urfa'nın Tarihi Coğrafyasının Son Halkası: Cumhuriyet Dönemi", *Uygurluklar Kapsı Urfa*, İstanbul 2002, s. 81-90; Fuat Rastgeldi, "Bahçelievler", *Güneydoğu*, sy. 5572, Şanlıurfa 1997, s. 1-3; a.m.f., "Çarpık Kentleşme", a.e., sy. 5664 (1998), s. 1-3; a.m.f., "Katledilen Şehir", a.e., sy. 5668 (1998), s. 1-3.

METİN TUNCEL

□ **MİMARİ. Dinî Mimari. Camiler-Mescidler.** XVI. yüzyıl vakıf tahrirlerinde Urfa (Ruha) sancağında otuz dört cami ve mescidin bulunduğu kayıtlıdır. XVII. yüzyıl ortalarında Urfa'yı ziyaret eden Evliya Çelebi yirmi iki cami ve altmış yedi kadar mescidden söz etmektedir. Günümüzde mevcut olmayan, ancak vakfiyelerde isimleri geçen camiler şunlardır: Siverekli Ali Camii, Hacı Korkmaz Camii, Çine Camii, Tarihlî Mescidi, Şah Hüseyin Camii, Mahkeme Mescidi, Hacı Mihman Camii, Meşarkîye Camii, Hacı Sâdika Mescidi, Kubbe Mescidi, Gelen Mescidi, Mûsâ Efendi Camii, Kutbiye Camii, Sâkıbiye Camii. 1876 tarihli *Halep Vilâyeti Salnâmesi*'nde Urfa merkez kazasında yirmi dört cami ile iki mescidin bulunduğu belirtilmektedir. Şehirde 1887'de otuz bir cami ile otuz bir mescid, 1893'te yetmiş yedi cami ve mescid, 1894'te elli sekiz cami mevcuttur. Son yirmi yıl içerisinde Şanlıurfa'da Sultan Bey, Kardeşler (İhlâsiye), Kamberiye, Damad Süleyman Paşa, Abdülvâhid Hoca ve Kutbeddin camileri yıktırılarak yerlerine betonarme camiler inşa edilmiştir. Şanlıurfa il merkezinde halen mevcut otuz dokuz tarihî cami ve mescid şunlardır: Arabî Camii, Âsım Paşa Mescidi, Behramlar, Cırcıs Peygamber, Çâkerî, Dabakhane, Eski Ömeriye, Fırfırlı, Hacı Lutfullah camileri, Hacı Yâdigâr Camii (Kuttik Cami), Halîlürrahman, Hasan Padişah, Hayrullah, Hekim Dede, Hizanoğlu, Hüseyin Paşa camileri, Hüseyiniye Mescidi, İmam Sekkâkî, Kadioğlu, Kara Mûsâ camileri, Kıbrıs Mescidi, Kutbeddin, Mevlid-i Halîlürrahman (Dergâh), Mevlîhâne camileri, Miskinler Mescidi, Müderris Camii, Narıncı Camii, Nimetullah Camii (Ağcamii), Nur Ali Mescidi, Pazar, Rıdvâniye, Selâhaddîn-i Eyyûbî camileri, Siverekli Mescidi, Şehbenderiye Camii, Toktemir Mescidi, Tuzeken Camii, Ulucami, Yeni Ömeriye Camii, Yûsuf Paşa Camii. Bunlardan Ulucami ve Pazar Camii Zengîler dönemine (XII. yüzyıl), Halîlürrahman Camii Eyyûbîler devrine (608/1211-12), Ha-

san Padişah Camii Akkoyunlular zamanına (XV. yüzyıl), bunların dışında kalan otuz iki cami Osmanlı dönemine aittir. Camilerin en erken tarihileri Eski Ömeriye (701/1301), Hasan Padişah (902/1496), Hacı Yâdigâr (920/1514), Mevlid-i Halîlürrahman (929/1523), Çâkerî (930/1524) ve Nimetullah (XVI. yüzyıl başları) camileri olup Selâhaddîn-i Eyyûbî, Cırcıs Peygamber ve Fırfırlı camileri Osmanlı döneminde kiliseden çevrilmiştir. Camiler çok ayaklı, orta kubbenin yanlara doğru genişlediği, eş değerde çok kubbeli, mihrap önü kubbeli, tek kubbeli kübik, kare mekânlı tonozlu, mihraba paralel tek sahnli tonozlu, mihraba dikey çift sahnli tonozlu ve bazilikadan çevrilen camiler olmak üzere başlıca on plan şemasına sahiptir. Ulucami'nin on üç gözlü son cemaat yeri, Anadolu camilerindeki son cemaat yerinin ilk örneği olması bakımından önem taşımaktadır. Dabakhane Camii'nin (970/1562) mükebbiresi, Arabî Camii'nin (1156/1743) yağışlı havalarda kullanılan, üzeri kapalı ve çevresi sütunlu şerefesi ve bunun üzerindeki açık havalarda kullanılan, üstü açık ikinci şerefede Urfa camileri içerisinde tek örnektir.

Tekkeler-Zâviyeler. XVI. yüzyıl vakıf tahrirlerine göre Urfa sancağında Ayn-ı Halîlürrahman, Mevlid-i Halîlürrahman, Şeyh Mesud Dede-i Horasânî ve Mencek Zâviyesi adlarında dört zâviye bulunmaktadır. Şanlıurfa'da günümüzde Zengî-Eyyûbî döneminden Şeyh Mesud Zâviyesi, Osmanlı döneminden Afgan, Hindistanî, Sâdik Kalfa ve Şeyh Saffet tekkeleri mevcuttur. Şeyh Mesud Zâviyesi 579 (1183) tarihli olup dört eyvanlı plandadır. Şeyh Saffet Tekkesi'nin tarikat mensuplarının misafir edildiği avlulu bölümü geleneksel Şanlıurfa evleri planındadır. Bunun güneyine bitişik durum-

daki, şeyhle sohbet edilen ve zikir yapılan mekân tek kubbelidir.

Medreseler. Memlûkler'in Şam meliki Emîr Mencek'in 775 (1374) tarihli vakfiyesinde Mencek Zâviyesi'nin bünyesinde mescid, imaret ve medresenin olduğu kayıtlıdır. Aynı vakfiyede ayrıca Temürboğa Medresesi'nin adı geçmektedir. Evliya Çelebi Urfa'daki Kızıl (Ulu) Cami, Sultan Hasan ve Firuz Bey medreselerinden bahsetmektedir. Bunlardan Kızıl Cami Medresesi ve Sultan Hasan (Hasan Padişah) Medresesi yıkılmıştır. Başka hiçbir kaynaktan adına rastlanmayan Firuz Bey Medresesi'nin yeri tesbit edilememiştir. 1867 tarihli *Halep Vilâyeti Salnâmesi*'nde Urfa merkezinde bir, 1883'te on dört ve 1887'de on sekiz medresenin mevcudiyeti, bu medreselerde 500 öğrencinin okuduğu kayıtlıdır. 1321 (1903) tarihli *Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye Salnâmesi*'nde altı medresenin adı zikredilmektedir. Urfa'da Eyyûbîler dönemine ait 587 (1191) tarihli Selâhaddîn-i Eyyûbî Medresesi'nin kitabesi ve bir duvarı günümüze ulaşmıştır. Osmanlı devrine ait Abbas Ağa Medresesi (1107/1695-96) ortadaki kubbeli dershanenin iki yanında sıralanmış tonozlu odalardan oluşmuştur. 1149 (1736-37) tarihli Rıdvâniye Medresesi bir avluyu çevreleyen, önleri revaklı tonozlu odalardan ve kubbeli ders-hane-mescidden oluşan açık avlulu klasik Osmanlı medreseleri planındadır. Nakibzâde Medresesi (1196/1782) ortadaki büyük eyvanın doğusunda tonozlu bir oda, batısında biri kubbeli, diğeri tonozlu iç içe iki odalı bir plana sahiptir. Balıklıgöl'ün batısında bulunan Halîlürrahman Medresesi merdivenlerle çıkılan "L" şeklinde planı ve önleri revaklı tonozlu odalarıyla farklı bir plan gösterir (bk. HALÎLÜRRAHMAN KÜLLİYESİ). Geleneksel Şanlıurfa evleri planındaki İbrâhimiye Medresesi (1136/1723) iki

Selâhaddîn-i Eyyûbî Camii'nin içinden bir görünüş

